

Martin Brandt Djupdræt

Martin Brandt Djupdræt er cand.mag. i historie og religionsvidenskab. Siden 2011 overinspektør i Den Gamle By og før det ansat som museumsinspektør ved blandt andet Moesgaard Museum og Vikingeskibsmuseet. Har stået bag flere større udstilling- og formidlingsprojekter. Skriver om museumspraksis i tidsskrifter og i sin egen blog om museumsformidling: [Martins Museumsblog](#).

Keywords: museologi, historiebevidsthed, historiebrug, demens, reminiscens, Den Gamle By, Storm P. Museet

HISTORIEBEVIDSTHED HOS DEMENTE

Erindringsforløb, velvære og identitetsdannelse på museer

*Identity and memory are not things we think about, but things we think with.*¹

Denne artikel vil tage udgangspunkt i forløb på museer for ældre, der har et socialt- og sundhedsorienteret behandlingsmæssigt sigte og vil beskrive den brug af historie, der er ved disse forløb. Gennem indsamlet data vil artiklen vise, at disse forløb har en positiv indvirkning på de ældres velbefindende. Et særligt fokuspunkt er observationer ved en række forløb i Den Gamle By for ældre ramt af demens. Artiklen vil med inddragelse af teorier om historiebevidsthed diskutere den brug af historie, der kan være gældende for denne gruppe, hvis evner til at erindre er svækkede.

I Den Gamle By er en treværelses lejlighed særligt indrettet til ældre ramt af demens. Når de ser sig omkring på lamperne, tapetet, gardinerne, flødekanen, soldaterbilledet og stilehæfterne dukker der i glimt erindringer frem fra et liv, de

1 Gilles 1994, s. 5.

Kaffe i Erindringslejligheden i Den Gamle By. Modelfoto. Foto: Den Gamle By.

engang har levet. De ældre tilbringer et par timer i lejligheden med kaffe, kage og en momentvis genfundne historisk bevidsthed. Det er historieformidling, og det er også et eksempel på en aktivitet, der kan give de ældre en større velvære og være med til at løfte en større social forpligtigelse for det omgivende samfund.

Med udgangspunkt i forløb for ældre ramt af demens beskriver denne artikel, hvordan museer bidrager til at løfte en social opgave, og vil undersøge virkningen af disse tiltag. Museerne som institutioner, der tager en større social forpligtigelse på sig, er et centralt emne indenfor museumsetik. Det er et emne, som både er aktuelt i forbindelse med museernes praksis og retningslinjer, og det er et emne som flere museologiske publikationer i de seneste år har beskæftiget sig med.² I 2011 udkom det ofte citerede værk inden for museumsetik „The Routledge Companion to Museum Ethics“. Værkets redaktør Janet Marstine beskriver tre paradigmer inden for museernes etiske engagement: “social responsibility, radical transparency and shared guardianship of heritage“.³ Museernes sociale engagement er en videreudvikling af det fokus, der siden 1990'erne har været omkring, at museet skal

2 Den internationale museumsorganisation International Council of Museums, ICOM's etiske regelsæt blev revideret i 2001. I denne revision blev der indført afsnit om museernes ansvar for omverdenen, f.eks. i forhold til respekt for lokalsamfund og befolkningsgrupper (Lewis 2006, s. 26). De museumsetiske emner er mange og publikationerne ligeså. Emnerne kan f.eks. være om etniske gruppers forhold til genstande og egen historie og museets overordnede samfundsforpligtigelser (Sandell 2002, Gorman 2011, Marstine 2011, Sandell og Nigthingale 2012, Harris 2018). En oversigt over dele af teorierne bag museumsetik og henvisning til litteratur er i Decker 2017 og Pabst 2016, s. 40–52.

3 Marstine 2011, s. xxiv. Janet Marstine gennemgår de tre elementer i Marstine 2011, s. 10–20.

gå „*from Being about Something to Being for Somebody*“, som Stephen E. Weil fra Museum Studies at the Smithsonian Institution formulerede det i 1999 i en artikel om de amerikanske museers transformation.⁴

En del af dette museumsetiske fokus omhandler erindring og den historiebrug, der er omkring nyeste tids historie. Et emne indenfor dette felt er „memorial museums“, det vil sige museet, der gerne in situ, omhandler en markant politisk begivenhed og som kan have en mindesmærkefunktion, f.eks. Auschwitz-Birkenau Memorial and Museum eller September 11 Memorial Museum.⁵ I USA omhandler litteraturen om memorial museums blandt andet om 11. september og det nye Holocaust museum, mens der i Tyskland og Central-og Østeuropa er et særligt fokus om ændringerne efter de kommunistiske styres fald og dermed hvordan nye syn på historien og steder, personer og genstande forhandles eller kommer til udtryk på museer.⁶ En anden del af denne samtidshistoriske orientering har fokus på gennem erindringer at inddrage brugere, gøre museer mere relevant og gennem brugerne at demokratisere museet. Det kommer blandt andet til udtryk i form af at bruge nyeste tids historie for at aktivere erindring både for befolkningsgrupper og for lokalområder. Museumspraksis, der inkluderer brugere, har været prioriteret siden 1990'erne og flere museer har i deres formidling og forskning fokus på at inkludere den nyeste tid, som de besøgende har erindringer om.⁷ To forskere inden for emnet, Jens Andermann og Silke Arnold-de Simine, konkluderede i 2012 om museernes udvikling, at

„the museum has undoubtedly become one of the vital social institutions responsible for transforming living memory into institutionally constructed

-
- 4 Weil 1999. Weil tager blandt andet udgangspunkt i den engelske museolog Kenneth Hudsons betragtninger om ændringer af museers rolle (blandt andet Hudson 1998). En del af dette fokus på museernes betydning for de besøgende og offentligheden er også centralt for George Heins, John H. Falks og Lynn D. Dierkings arbejde som denne artikel senere vil omtale.
- 5 Paul Williams, tidligere professor ved Museums Study programme at New York University definere i hans publikation om emnet memorial museum som „a specific kind of museum dedicated to a historic event commemorating mass suffering of some kind“ Williams 2007, s. 8. En anden forsker inden for emnet, Silke Arnold-de Simine fra Birkbeck, University of London, bruger i hendes forskning termen „memory museums“, Arnold-de Simine 2013, s. 10.
- 6 Emner behandles blandt andet i Arnold-de Simine 2013, Hansen-Glucklich 2014, Sturken 2015, Paliewicz 2016, Radonić 2017 og Clarke 2017. Den øgede interesse for at formidle og dokumentere traumer og konflikt på museer har også museumspolitisk opmærksomhed. I 2001 blev der under ICOM etableret IC-MEMO, the International Committee of Memorial Museums in Remembrance of the Victims of Public Crimes. Andermann og Arnold-de Simine 2012, s. 10.
- 7 Crooke 2007, Yarrow, Clubb og Draper 2008. Blandt andet har de europæiske frilandsmuseer i de seneste 10 år haft et større fokus på samtidshistorie og engagement med samfund og gæster gennem erindringer. I 2015 var samtidshistorie temaet for Association of European Open Air Museums 27. konference, Berget og Sognli 2017. Et andet eksempel på et nyere internationalt projekt med fokus på det samtidige og engagementet med brugerne og samfundet er SoMus, Society in the Museum, Querol, Kallio og Heinonen 2017. I forhold til ældre, den brugergruppe som denne artikel har fokus på, blev den første musealt fokuserede konferencer i Norden om emnet afholdt i oktober 2012 ved Jamtli Museum og Nordiskt Centrum för Kulturarvs pedagogik i Östersund, Sverige. Konferencens indlæg er samlet i Hansen, Kling og Gonzalez 2013.

and sustained commemorative practices which enact and give substance to a group identity.”⁸

Vi ser altså en intensiv interesse for erindringer, samtidshistorie og et ønske om at påtage sig en social forpligtigelse indenfor museerne. I denne artikels emne, formidling og brug af historie på museer over for ældre ramt af demens, kommer flere af disse tendenser til udtryk. Det er et museumsvirke, der bevidst arbejder med, at museet har en social forpligtigelse. Det er også et emne, hvor museet arbejder med samtidshistorie og brugernes egne erindringer. Ældre ramt af demens' udbytte af forløb på museer er dokumenteret i nærværende artikel og gennem udsagn fra de ældre diskuteres de forståelses- og identitetsmæssige processer, som forløbene er en del af.

For at forstå den ovenfor beskrevne brug af museer som en institution, der gennem en inddragelse af brugerne og deres egne erindringer har et social engagement, vil jeg fremhæve to grundforudsætninger. Den ene er en forståelsesramme i forhold til inddragelse og indtænkningen af museumsgæsten i museets virke og den anden er det historiebevidsthedsorienterede syn på historie, hvor der beskrives en sammenhæng mellem fortid og nutid.

Som beskrevet i indledningen er der i de sidste årtier kommet et større fokus på museernes betydning og en erkendelse af, at brugernes egne historier og egne dagsordener for museumsbesøget har en stor indflydelse for opfattelsen af museets funktion og museets historier. Et vigtigt element i dette er en konstruktivistisk opfattelse af museet, hvor meninger og forståelsesrammer ikke kun kan ses som museets egen interne dagsorden. Det skal også ses som noget der bliver skabt i sammenhæng med de besøgendes egne erfaringer og forudsætninger og gennem de besøgendes identitetsmotiverede brug af museet som rum og institution.

Den anden grundantagelse er i forhold til brugen af erindringer. Det er, at fortid, nutid og fremtid har en sammenhæng: At vores erindringer og brug af fortiden har indflydelse på vores valg og for forståelse af samtiden og syn på fremtiden. Forståelsesrammen for de processer, der sker omkring historieformidling og historiebrug blev under termene historiebevidsthed og historiekultur debatteret og teoretiseret i 1980'erne og 1990'erne og førte også til ændringer i synet på historieformidling i grundskolens historieundervisningen.⁹

Et centralt element i historiebevidsthed er historiebrugens identitetsmæssige betydning. Det er særligt dette perspektiv, jeg vil undersøge, i forhold til en række forløb for ældre i Den Gamle By i Aarhus og på Storm P. Museet på Frederiksberg. Data indsamlet fra disse forløb for de ældre viser tydeligt, at forløbene har en identitetsmæssig betydning. Artiklen vil vise dette og vil bruge denne museale

8 Andermann og Arnold-de Simone 2012, s. 9.

9 Denne ændring kom blandt andet til udtryk i, at formålsparagrafferne for historie i folkeskolen i 1995 blev ændret så historiebevidsthed blev et fokuspunkt. Undervisningsministeriet 1995.

brug af historieformidling og erindringsfremkaldelse til at diskutere og perspektivere sammenhænge omkring historiebevidsthed og identitetsdannelse i forhold til denne gruppe.

Artiklen vil først introducere begreber og forståelsesrammer fra historiebrugs- og historiebevidsthedsfeltet. Derefter vil artiklen beskrive nogle af de ændringer, der samtidig med introduktionen af historiebevidsthed skete i brugen af museer og museerne, med et øget fokus på museumsgæsterne og deres konstruktion og medskabelse af mening og forståelsesrammer. Herefter vil reminiscensmetoder i forløb med ældre introduceres, hvorefter projekterne og data fra de to museer præsenteres og diskuteres.

Historieforskningen og erindring

Inden for dele af historievitenskaben er der de sidste 30 år sket et fokusskifte omkring begrebet erindring. Fra at være en kilde til det fortidige, har erindring i forskningsfeltet omkring historiekultur og historiebevidsthed fået en mere nuanceret brug, og der har været en større diskussion tilknyttet begrebet.¹⁰ I Danmark blev forskningsfeltet for alvor udvidet i 1990'erne gennem grundforskningsprojektet „Humanistisk historieformidling – i komparativ belysning“, der blandt andet udmøntede sig i skriftserien „Humanistisk historieformidling“.¹¹

En af grundforskningsprojektets inspirationskilder omkring erindringsbegrebet var den franske sociolog Maurice Halbwachs, der allerede tilbage i mellemkrigstiden arbejdede med en konstruktivistisk forståelse af emnet, hvor nutiden og sociale kontekster er udgangspunkt for erindringsprocesserne. Halbwachs er især kendt for hans introduktion af begrebet kollektiv erindring. Ifølge Halbwachs skal mennesket være del af en social gruppe for at genkende sine erindringer, og det giver for ham ikke mening at tale om en individuel erindring separeret fra en social erindring.¹² Halbwachs er også interesseret i erindringens forankring i det fysiske rum: „Or, l'espace est une réalité qui dure : nos impressions se chassent l'une l'autre, rien ne demeure dans notre esprit, et l'on ne comprendrait pas que nous puissions ressaisir le passé s'il ne se conservait pas en effet par le milieu matériel qui nous entoure.“¹³

10 En gennemgang af hovedlinjerne i forskningsfeltet er i Warring 2011 og Jensen 2017, s. 13–51.

11 Projektbeskrivelsen for „Humanistisk historieformidling – i komparativ belysning“ er i Jensen, Nielsen og Weinreich 1996, s. 263–273. En oversigt over projektets publikationer findes i Bryld, et al. 1999, s. 215–216.

12 Warring 1996, s. 210 og Warring 2011, s. 13–15.

13 Halbwachs 1950, s. 146. Her i Annette Warrings danske oversættelse: „Rummet er en realitet, et fast holdepunkt: når vi ser på, hvordan vore indtryk jager af sted efter hinanden, uden at oplagres i hukommelsen er det er svært at forstå, hvordan vi kan fastholde fortiden, hvis det ikke var fordi det fysiske miljø omkring os spillede en rolle“. Warring 1996, s. 218.

Halbwachs bruger begrebet „lieux de mémoire“ – erindringssteder. Der er for eksempel materielle objekter, steder eller konkrete begivenheder. Denne tanke om erindringssteder videreførte historikeren Pierre Nora i „Les lieux de mémoire“, dennes store forskningsprojekt om Frankrigs historie.¹⁴

En anden af feltets tidlige teoretikere er den tyske historiedidaktiker Karl Ernst Jeismann. Han beskæftiger sig med begrebet historiebevidsthed og formulerede denne definition af begrebet i 1979:

„Mehr als blosser Wissen oder reines Interesse an der Geschichte, umgreif
Geschichtsbewusstsein den Zusammenhang von Vergangenheitsdeutung,
Gegenwartsverständnis und Zukunftsperspektive.“¹⁵

Denne formulering om fortidsfortolkning, samtidsforståelse og fremtidsforventning, er i den senere litteratur og forståelse af emnet hyppigt blevet gentaget.

Professor i historieteori Jörn Rüsen var også blandt de teoretikere, der var med til at definere begrebet. Rüsen har fokus på, at historiebevidsthed har to væsentlige funktioner: Tidslig praksisorientering og historisk identitetsskabelse.¹⁶ Han beskrev i 1994 sammenhængen mellem de to funktioner således:

„Geschichte als Inhalt von Geschichtsbewusstsein ist ein Zusammenhang von Gegenwart und Zukunft, der an und mit der erinnerten Vergangenheit erscheint. Geschichtsbewusstsein ist diesem Zusammenhang verpflichtet; es ist der Balanceakt des Menschen auf dem Drahtseil der Zeit, das zwischen dem „Nicht mehr“ und dem „Noch nicht“ ausgespannt ist und auf dem sich konkretes und reales menschliches Leben vollzieht.“¹⁷

Fra at være en kilde til det fortidige, er erindring sammen med forventning nu det, der er med til at binde forståelsen af fortid, nutid og fremtid sammen og give mennesket en identitet i det liv, der leves. En af feltets danske udforskere er Bernard Eric Jensen, som i 1990'erne var lektor i historiedidaktik ved Danmarks Lærerhøjskole. Han beskrev sammenhængen således i en publikation fra 1996, der blev skrevet i anledning af, at historiebevidsthed var blevet en del af formålsparagrafferne for historie i folkeskolen:

„Historiebevidsthed tager afsæt i det forhold, at fortiden er til stede i nutiden som erindring og fortidsfortolkning, og at fremtiden er til stede som et sæt forventninger. Begrebet retter altså opmærksomheden mod det menneskelige eksistensvilkår, at i en levet nutid indgår der altid såvel en erindret fortid som en forventet fremtid.“¹⁸

14 Warring 2011, s. 17–18, Nora 1984–92.

15 Jeismann 1979, s. 42.

16 Rüsen 1994, s. 13.

17 Rüsen 1994, s. 7.

18 Jensen 1996, s. 5.

For at være bevidst om historie måtte fortid tænkes sammen med nutid og fremtid. Det var en tankegang, der vandt udbredelse inden for historiedidaktikken. I 1995 kom historiebevidsthedsbegrebet ind i formålsparagrafferne for historie i folkeskolen. I faghæftet for Historie stk. 1 står der:

„Formålet med undervisningen i historie er at styrke elevernes historiebevidsthed og identitet og øge deres lyst til og motivation for aktiv deltagelse i et demokratisk samfund. Det sker ved at fremme deres indsigt i, at mennesker er historieskabte såvel som historieskabende.“¹⁹

I 2009 blev fagformålene for historie skrevet om. I årene forinden havde der været en debat om historiebevidstheds centrale placering i folkeskolen, hvor særligt Anders Holm Thomsen, der havde skrevet en ph.d. om historieundervisning, gik imod historiebevidstheds centrale rolle i historiefaget og „det store indoktrineringspotentiale, som historiebevidsthedsbegrebet rummer“ ved, at et nutids- og fremtidselement i historie også var indtænkt i faget.²⁰ Thomsen argumenterede for mere fokus på det nationale og på at få en historiekanon. De ændringer kom med i den nye ramme for faget „Fælles formål for faget historie“, fra 2009 som stadig er den gældende. Historiebevidsthed er dog ikke skrevet ud af folkeskolens fagformål for historie. I stk. 3 står der, at elevernes historiske bevidsthed og identitet skal styrkes med henblik på, at de forstår, hvordan de selv, deres livsvilkår og samfund er historieskabte. Og efter 9. klasse skal eleven kunne „forklare samspil mellem fortid, nutid og fremtid“, have „viden om funktion af historie i fortid og nutid“ og „diskutere egen og andres historiske bevidsthed.“²¹

Det nye syn og den udvidelse af historiebegrebet, der kom i 1980'erne og 1990'erne med historiebevidsthedsbegrebet er altså stadig aktuelt i historieundervisningen. Begrebet historiebevidsthed er i dag til gengæld ikke meget brugt uden for skoledebatten. De projekter, der ser på forståelsesmæssige sammenhænge mellem fortid og nutid, benytter nu gerne termen og rammen historiebrug.²²

Det er også under overskriften Historiebrug, at Bernard Eric Jensen i bogen „Historie – livsverden og fag“ fra 2003 analyserer, hvordan tankegangen fra historiebevidsthed og samspillet mellem fortidsfortolkning, samtidsforståelse og fremtidsforventning kan være brugbart og have forskellige funktioner for menigmands historiebrug i hverdagssammenhænge. Jensen kategoriserer, at „Fortidsfortolkning“ har en erindrende funktion, „Samtidsforståelse“ en diagnosticerende funktion og „Fremtidsforventning“ en anticiperende funktion. Det enkelte menneskes

19 Undervisningsministeriet 1995, s. 9.

20 Thomsen 2008a, s. 237. Thomsen udgav en debatbog om emnet (Thomsen 2008b) og i Historisk Tidsskrift bind 106, 107, 108 (2006–2008) krydsede han klinger med Vagn Ole Nielsen og Bernard Eric Jensen om historiedidaktik og indholdet i historiefaget.

21 Fælles formål for faget historie 2009.

22 F.eks. Færk og Petersen 2013 og Kruse og Warring 2015 bruger termen historiebrug. Termen historiebrug blev også brugt i Fælles formålene for faget historie 2009.

identitet er betinget af denne brug og funktion af historie og ifølge Jensen bruges historiebevidstheden til i identitetssammenhænge at besvare spørgsmålene:

„Hvem er jeg/vi? Hvordan er jeg/vi blevet den/dem, som jeg/vi er?

(erindrende),

Hvad kendetegner den situation, som jeg/vi nu befinder mig/os i?

(diagnosticerende),

Hvor kan/vil jeg/vi bevæge mig/os hen i den kommende tid?

(anticiperende funktion)²³

Konstruktivisme – også på museer

Samtidig med at historiebegrebet bliver udvidet i 1980'erne og 1990'erne sker der også forandringer i synet på, hvad museer gør og kan. Ligesom at historikere og historiedidaktikere får øjnene op for, hvordan historieformidling sker ukontrollabelt over alt og hvordan historie bruges på mange forskellige måder, bliver også museumsforskere klar over, at museer gør meget mere end at vise genstande. Gæsterne tager egne dagsordener med og kæder deres egen samtidsforståelse (jf. Jeismann) ind i de genstande de møder. Den sociale sammenhæng de befinder sig i (jf. Halbwachs), betyder også noget for deres forståelse af museet og museets historier. Noget af den forskning og de undersøgelser, der blev lavet omkring denne udvidede forståelse af museumsrummet, er samlet af de amerikanske museumsforskere John H. Falk og Lynn D. Dierking i deres bog „The Museum Experience“ fra 1992. De bruger blandt andet observationerne af gæsternes brug af museet til at lancere „The Interactive Experience Model“, hvor de beskriver, at der i museumsoplevelsen indgår tre typer af kontekster: Den personlige kontekst, den sociale kontekst og den fysiske kontekst.²⁴

Falk og Dierking opsummerer ud fra egne og andres undersøgelser, at *den personlige kontekst* har den betydning, at den enkelte besøgende møder museet med egen motivation og egne agendaer og disse giver forståelsesrammen for besøget.²⁵ Omkring *den sociale kontekst* er det deres pointe, at oplevelsen er farvet af dem man besøger museet sammen med eller møder på museet; om det er ens børn el-

23 Jensen 2003, s. 68.

24 Falk og Dierking 1992, s. 1–7. Modellen blev i Falk og Dierking 2000 revideret og omdøbt til „The Contextual Model of Learning“. Både i deres bog fra 1992 og i Falk og Dierking's viderebearbejdelse af modellen (Falk og Dierking 2000 og 2013) er den overordnede pointe, at museumsbesøget skal ses som et hele, og at det som museumsansatte kunne forfalde til at se som „Museet“ – genstandene og historierne – kun er en del af det, som de besøgende opfatter som museet. Museet er også forventningen før besøget, bearbejdelsen af oplevelsen efter besøget og andre elementer som f.eks. mad, toiletbesøg og socialt samvær. Falk og Dierking 1992, s. 83–93, Falk og Dierking 2000, s. 177–203, Falk og Dierking 2013, s. 173–211.

25 Falk og Dierking 2013 s. 37–63 og 82–97

ler en jævnaldrende voksen vil styre opfattelser og valg på museet og oplevelsen af museet.²⁶ Omkring *den fysiske kontekst* påpeger Falk og Dierking, at museets fysiske rum, genstande og museets andre sansepåvirkninger, lugt, aktivitet mv. er den tredje væsentlige faktor for gæsternes museumsoplevelse.²⁷

Andre forskere end Falk og Dierking beskæftigede sig i 1990'erne også med at definere en forståelsesramme for museet, hvor museumsgæsten var medskabende og konstruerende. En af dem var George E. Hein, der siden 1975 på Lesley University og The Program Evaluation and Research Group (PERG) har evalueret undervisning på museer. I 1998 sammenfattede Hein flere af sine studier i „Learning in the museum“ der blev et referenceværk om museet som læringsrum. Bogen gennemgår læringsteorier og publikumsstudier, og i det afsluttende kapitel om at skabe et mere konstruktivistisk museum skriver Hein:

„Visitors make meaning in the museum, they learn by constructing their own understanding. The issue for museums, if they recognize this principle, is to determine what meaning visitors do make from their experience, and then to shape the experience to the extent possible by the manipulation of the environment. Every museum building will send a message (or multiple messages); every exhibition will evoke feelings, memories, and images; every encounter with an object brings about a reflection (even if it is only incomprehension and frustration); every social interaction reinforces connections, stimulates new ones, or triggers personal anxieties.“²⁸

Dette mere holistiske syn på læringsprocesserne i museer har vundet fodfæste og har inspireret det i indledningen beskrevet større museumsetiske fokus på engagement af gæsterne og museernes samfundsforpligtigelser. Dette fokus har også udmøntet sig i målsætninger og retningslinjer. Blandt engelske museer, biblioteker og arkiver blev der f.eks. i 2000'erne udviklet læringsdefinitionen „Inspiring Learning for All“.²⁹ I dag er det Arts Council Englands definition af læring:

- „– learning is a process of active engagement with experience
- it is what people do when they want to make sense of the world
- it may involve the development or deepening of skills, knowledge, understanding, values, ideas and feelings

26 Falk og Dierking 2013 s. 64–80 og 146–171

27 Falk og Dierking 2013 s. 103–144.

28 Hein 1998, s. 179.

29 Graham 2011, s. 4.

- effective learning leads to change, development and the desire to learn more.“³⁰

For at opsummere: både inden for historieopfattelsen og museumsformidlingen kom der i 1980'erne og 1990'erne et nyt syn på, hvordan individet og meningsdannelse sammen med andre besøgende er vigtige for både forståelsen og brugen af historien og af museet. Tolkningen af fortiden hænger sammen med forståelsen af i dag og forventningen til fremtiden, og indgår dermed i skabelsen af en persons identitet. Gæsterne på museer agerer socialt med andre på museer og dette samvær med andre er foruden deres egne erfaringer og interesser med til at konstruere deres oplevelser af museet. Hverken museet eller historien kan ses isoleret. Forståelse og brugen af både museet og historien bliver skabt sammen med brugerne og bliver brugt til at forme deres identiteter.

Reminiscens og museer

I 1963 skrev N.T. Butler artiklen „The life-review: An interpretation of reminiscence in the aged“, der gav inspiration til reminiscensmetoden med ældre; at prøve at genkalde begivenheder og erfaringer fra personens autobiografiske liv.³¹ Metoden er i dag udbredt på mange institutioner og flere forskningsoversigter konkluderer, at der er en metode der har en positiv effekt på de ældres følelsesmæssige tilstand og at den overordnet giver dem en større funktionalitet og velbefindende.³²

I 1990'erne blev der gennemført et ambitiøst europæisk reminiscenssamarbejdsprojekt „Remembering Yesterday, Caring Today“ med deltagelse af 10 lande. Fra Danmark deltog Nørrebro Erindringscenter.³³ I en opsamling af projektet opremses der emner, som kunne være ideer til indhold i reminiscensforløb, f.eks. min barndom, skoletiden, arbejdsliv og gå i byen. I opsamlingen er der også et afsnit om brugen af stimuli i reminiscens til at vække følelser og fremkalde minder: genstande, fotografier, dufte, tekstiler, smag, musik og bevægelse. Der er også et afsnit, som behandler, hvordan man kreativt kan udforske minder. Det er f.eks.

30 <http://www.artscouncil.org.uk/defining-learning> (tilgået 25.02.2018). Arts Council England er en af de største museumsudviklere i England. Rådet planlægger frem til 2022 at investere mere end 2 mia. £ i museer og andre kunst og kulturprojekter og derudover inspirere deres strategier også udenfor England. Et af de projekter som denne artikel bruger som case „Active ageing and Heritage in Adult learning“ har blandt andet taget udgangspunkt i Arts Council Englands læringsdefinition. Hansen 2017, s. 10.

31 Butler 1963, omtalt i Latha et al. 2014, s. 20 og Dempsey et al. 2014, s. 182. Dempsey et al. 2014 er en oversigt over den videnskabelige brug af termen reminiscens.

32 Woods et al. 2005, Westerhof; Bohlmeijer og Webster 2010, Webster et al. 2010, Subramaniam og Woods 2012, Huang et al. 2015.

33 Bruce; Hodgson og Schweitzer 2001, s. 7.

at arbejde med livshistorier, at tegne og male, at synge sammen og at bruge drama til at spille scener fra deltagerens liv.³⁴ Den kreative aktivitetsorienterede tilgang er der lavet flere undersøgelser og projekter omkring. I en systematisk undersøgelse fra 2011 blev forskningslitteraturen om deltagerbaserede kunstprojekter for ældre gennemgået og i alt 31 undersøgelser identificeret.³⁵ Det er også et felt hvor flere kunstmuseer har haft projekter. Et af de mest omtalte er nok MOMA's Meet Me-projekt for Alzheimerpatienter, men der er også lavet studier i tiltag på andre kunstmuseer og gallerier.³⁶

Denne artikel vil ikke berøre disse reminiscensprojekter, der primært har fokus på kunstneriske eller æstetiske projekter, men vil se på museale reminiscensprojekter fra to danske museer, som i de seneste år i forhold til ældre har arbejdet kulturhistorisk og med brug af historie og historisk viden: Den Gamle By i Aarhus og Storm P. Museet på Frederiksberg. Ved udvalgte forløb på begge museer er der lavet brugerobservationer og følgeforskning og dermed samlet empiri til at kunne tolke på udkommet af dette nye tiltag inden for brug af museer og historie.

Erindringsformidling i Den Gamle By

Ideen til at lave særlige forløb i Den Gamle By for ældre kom i begyndelsen af 2003, hvor museums lærer Henning Lindberg havde besøg af sin mor på museet. Familieturen gik blandt andet til Havbogadehjemmet, et interiør fra begyndelsen 1900-tallet, og pludselig begyndte moderen ud fra rummene, møblerne og genstande at fortælle om hændelser og praksisser fra moderens ungdom. Historier som Henning aldrig før havde hørt om. Ved moderens møde med de historiske interiører, og ved Hennings lyttende og spørgende facon, kom nye historier og samtaler i gang. Den lyttende tilgang fra den museumsansatte og moderens indlevelse i historien havde paralleller til de dramapædagogiske metoder, som museet på samme tid var ved at implementere, som en del af museets undervisningstilbud for børn og som en del af den levendegørelse, der skulle gøre museets historier mere nærværende og tilgængelige for de besøgende.³⁷

Ideen var født, og der blev nedsat et projektgruppe med Henning Lindberg og museumsinspektør Tove Engelhardt Matthiassen fra Den Gamle By og demenskoordinator Birgitte Kryger fra Aarhus kommune.³⁸ Projektgruppen kunne

34 Bruce; Hodgson og Schweitzer 2001, s. 73-110 og 24-35. Erfaringerne fra den danske del af projektet er samlet i Dahl, Løvendahl og Kjer 1998.

35 Woodhouse 2013.

36 Rosenberg et al. 2009, Andre projekter er omtalt i MacPherson et al. 2009 og Camic, Tischler og Pearman 2014.

37 Mathiassen 1999, Ravn 2001 og Bager og Lindberg 2002.

38 Etableringen af Erindringsformidlingen i Den Gamle By er beskrevet af den projektgruppe, der startede projektet i Kryger, Lindberg og Mathiassen 2005.

finde inspiration hos Ove Dahl på Nørrebro Erindringscenter – Dansk Center for Reminiscens, den førmtalte danske deltager i „Remembering Yesterday, Caring Today“. Dahls center havde med base på plejehjemmet Skt. Joseph siden 1997 holdt foredrag om reminiscens og lavet erindringskasser med genstande fra de ældres ungdom, som blev lånt ud til plejehjem, dagscentre m.v.³⁹

I Den Gamle By stod det klart, at en formidling, som var orienteret omkring de ældres egne erindringer, var en meget virkningsfuld brug af historiske genstande, og at den tilgodeså en målgruppe, ældre på institution, som der dengang ikke var særlig fokus på hos museerne. Forløbene skulle foregå på museer og i museets autentiske og sansemættede miljøer, hvor der både var lugte, lyde og synsindtryk. Den taktile sans og smag skulle også være en del af oplevelsen.⁴⁰

De første forløb fandt sted i 2004 i Havbogadehjemmet. Huset havde nogle udfordringer. Der var ikke toilet i bygningen og de ældre skulle op ad en trappe for at kunne besøge hjemmet. Der kom hurtigt et ønske om at kunne indrette en lejlighed reserveret til brug for disse sessioner. Der var også et ønske om at udvide brugergruppen og lave forløb for pårørende og faglige personale i den sociale sektor. Takket være fondsdonationer kunne Den Gamle By i marts 2012 åbne en lejlighed, der var indrettet som i 1950'erne. Erindringslejligheden, som blev lejlighedens navn, skulle kun danne rammen om reminiscensforløb, så der er ikke offentlig adgang til lejligheden, men kun adgang i forbindelse med forløb. Erindringslejligheden har også en handicapelevator, hvis gangbesvær gør, at den besøgende ikke kan bruge trappeopgangen med det brune linoleumsgulv og lugten af sæbevandet i zinkspanden.⁴¹

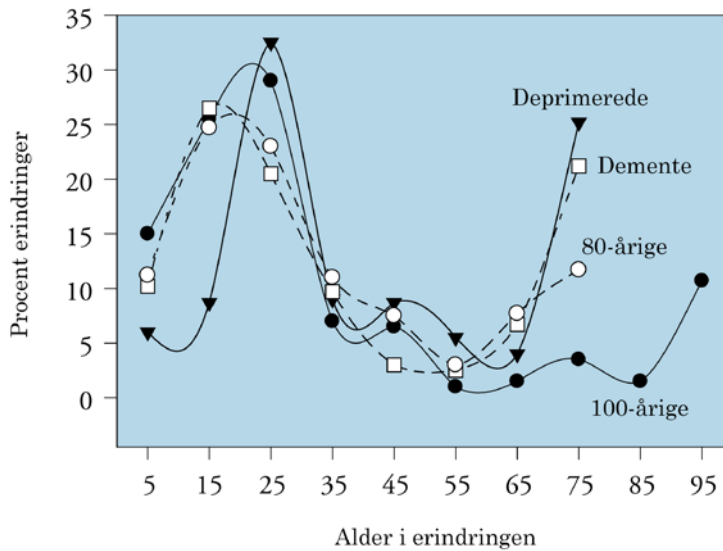
Før Erindringslejligheden stod færdig, var der lavet et samarbejde mellem museet og CON AMORE, Center on Autobiographical Memory Research på Aarhus Universitet. Centeret hjælper museet med viden om autobiografisk hukommelse, og museet er samarbejdspartner i forbindelse med centerets undersøgelser. Lejligheden blev blandt andet gennem samarbejdet tidsmæssigt indrettet som i 1950'erne, fordi forskning viser, at det er en periode med mange selvbiografiske erindringer for den gruppe, der i dag lider af demens. Det var i det årti, at de var unge og deres „reminiscense bump“ tidsmæssigt ligger.⁴²

39 Dahl 2001, s. 14–15. Dahl 2002, s. 3–5.

40 Kryger, Lindberg og Matthiassen 2005, s. 66.

41 Ravn 2012, s. 26–29. Disse reminiscensforløb i Den Gamle By benævnes af museet erindringsformidling, og det er den betegnelse der vil blive brugt fremover i artikel.

42 Se grafen side 41 for en illustration af „reminiscence bump“. Se også Fromholt og Larsen 1991, Fromholt et al. 2003, Berntsen og Ruben 2003.

Den procentvise fordeling af selvbiografiske erindringer i forskellige årtier i livet for henholdsvis raske ældre på 80 år og 100 år, samt for gennemsnitlige 80-årige deprimerede og demente. Det øgede antal af erindringer, som der kan ses i grafen ved ungdomsårene og i det tidlige voksenliv kaldes for „Reminiscence bump“. Tilpasset figur fra Fromholt et al. 2003 gengivet i Berntsen 2012. Illustration: Den Gamle By.

På besøg i en 1950'er-lejlighed

Ved et typisk forløb i Erindringslejligheden ankommer grupper op til 10 ældre med ledsagende personale fra plejecenteret og bliver budt velkommen af en medarbejder, der er i rollen fru Laursen. Fru Laursen er i dragt og agerer som hun bor i lejligheden, men hun er mere en lyttende facilitator end en figur, som formidler historien i 1. person.⁴³ Sammen med en kollega er hun Den Gamle Bys personale ved besøget. De ældre kommer ind i den lille gang og jakkerne kan lægges i soveværelset. Derefter kan man gå ind i stuen og sætte sig eller hjælpe til med kaffen og kringler, der ikke lige nåede at blive klar før gæsternes ankomst. Det sidste af bordet skal dækkes og så er der kaffe og kage i stuen. Hvis det er muligt at få baggrundsviden om de ældre, er der fundet genstande, billeder og bøger frem, som de kan have haft en forbindelse til – det kan være regnskabshæfter, klædedragt, skolebøger, billeder fra deres hjemstavn mm. Objekterne cirkulerer ved bordet og seancen sluttet af med, at der åbnes op til den fine stue. Fru Laursen sætter sig ved klaveret og der synges en sang, der kunne været sunget i 1950'erne.⁴⁴

Museets erindringsformidling for ældre indgår også i kurser for social- og sundhedsassistenter. Siden 2008 har museet tilbudt kurser for studerende ved

43 1. personsformidling er når museumsformidleren har en rolle, som vedkommende spiller og vedkommende møder gæsten med afsæt i den rolle og den periode rollen er fra.

44 Lindberg 2012, Lindberg 2013 og egne observationer.

landets social- og sundhedsuddannelser, og siden 2014 har kurserne været fast pensum ved Social- og sundhedsskolen i Aarhus. Kurset er en vekselvirkning mellem teori og indføring i reminiscens og demenslidelsen og praksis, hvor de besøgende oplever de miljøer fra de ældres ungdom, som museet bruger i deres forløb for demente ældre. I kurset inddrages også en af museets lejligheder fra 1974, så de studerende nemmere selv kan opleve, hvad det vil sige at møde miljøer og genstande, der er del af ens egen livshistorie.⁴⁵

Erindringer på museets lokalitet versus i plejecentrenes stue

Interessen fra social- og sundhedsskolerne vidner om en brugbarhed i metoderne for kommende ansatte i sundhedssektoren, men Den Gamle By og CON AMORE ønskede også at undersøge og dokumentere effekten af besøgene. Det første større undersøgelsesprojekt, der blev lavet var et sammenlignende projekt, der undersøgte fremkaldelsen af autobiografiske elementer hos demente i henholdsvis et dagligdagsmiljø på plejecenteret og i de rum, som Den Gamle By bruger til erindringsformidling.⁴⁶

I undersøgelsen deltog 12 personer, der var diagnosticeret med Alzheimer. Ved forløbet på plejecenteret fik de ældre serveret kaffe fra termokander og småkager med M&M's købt i supermarkedet, og sessionens facilitator havde moderne tøj på. Ved forløbet i Den Gamle By var facilitatoren iklædt en dragt fra begyndelsen af 1900-tallet, og der blev serveret kaffe fra en Madam Blå og vaniljekranse bagt i Den Gamle Bys bageri. Ved forløbene blev der sendt genstande rundt som dels repræsenterede dagliglivssituationer og særlige begivenheder. Genstandene på museet var fra deltagernes barndom og ungdom, mens genstandene fremvist på plejecenteret var moderne. Det var f.eks. en ældre telefon fremvist på museet versus en mobiltelefon sendt rundt på plejecenteret, et gammeldags piskeris versus et håndmixer og et ældre og et yngre konfirmationskort. Samtalerne blev kodet for, om der ved mødet med genstanden blev frembragt erindringer og hvilken karakter og detaljegrad de måtte have.

Konklusionen var, at der ikke var en stor forskel i genkendelsen af henholdsvis de gamle og de nye objekter, men undersøgelsen viste tydeligt, at der kom flere erindringer ved de ældre genstande i Den Gamle By og dybden og detaljegraden i erindringerne var meget større ved forløbene på museet.⁴⁷ Et eksempel på dette er en kvinde, der i det moderne miljø, da hun fik fremvist en mobiltelefon, fortæller, at hun ikke havde nogle telefon hjemme og derfor måtte bruge telefonen ved telefoncentralen. Den samme historie fortæller hun også ved fremvisning af den

45 Djupdræt et al. 2017, s. 46–47.

46 Undersøgelsen er publiceret i Miles et al. 2013.

47 Miles et al. 2013, s. 1077–1079. Berntsen 2012, s. 18–19.

ældre telefon på museet, men supplerede nu denne erindring med en længere dramatisk historie om engang hun arbejdede på en telefoncentral og skulle stille en samtale igennem til brandstationen om en ildebrand, og at hun fandt ud af, at det var hendes svigerforældres hus der brændte.⁴⁸

Undersøgelser i effekten af erindringsformidlingen

Denne undersøgelse var i et særligt set-up, så der med færrest fejlkilder kunne sammenlignes med et kontrolforløb på et plejecenter. Et ønske fra Den Gamle Bys side var også at lave en undersøgelse, der i højere grad tog udgangspunkt i den almindelige type erindringsforløb, som bliver gennemført. Det kom til at ske i 2015 og 2016. Det var i en undersøgelse om de ældres generelle velbefindende (well-being) og den skete som del af del af Erasmus+ projektet *Active ageing and Heritage in Adult learning* (herefter betegnet som AHA). Udover at undersøge og evaluere erindringsforløb af den type, som Den Gamle By gennemfører havde AHA også det formål at udvikle og udbrede viden om museale forløb for ældre ramt af demens, at udvikle forløb for pårørende til demensramte og at udvikle forløb for plejepersonale, der har med gruppen at gøre. Projektets partnere var frilandsmuseerne Den Gamle By, Jamtli (Sverige), Beamish Museum (England), Szabadtéri Néptájszék Múzeum (Ungarn) og Maihaugen (Norge) foruden universiteterne Aarhus Universitet, Linneuniversitetet (Sverige) og University of Newcastle upon Tyne (England).⁴⁹

Den Gamle By var den mest erfarne museumspartner i projektet med hensyn til at have gennemført erindringsformidlende forløb for ældre, men også Jamtli i Östersund havde i en årrække gennemført forløb af denne type.⁵⁰ Beamish Museum havde siden at den nye erindringslejlighed åbnede i 2012 været på flere studieture til Den Gamle By og var også begyndt at lave forløb for demente ældre.

De forløb der blev undersøgt varede 1½ til 2 timer. Alle fem museer deltog og forløbene havde den samme struktur: De ældre blev modtaget, deltagerne hjalp med at dække bordet og forberede serveringen, der var kaffe og the og interaktion med genstande, og historier blev delt. De ældre fik noget fysisk med hjem (f.eks. blomster fra bordet, et postkort, rester af de serverede kager) og museets facilitatorer fulgte gæsterne ud og tog afsked med dem.⁵¹ Det vil sige, at det var forløb meget lig dem, der er de gængse erindringsformidlingsforløb i Den Gamle By.

48 Miles et al 2013, Appendix A, s. 1080–1081. Nogle danske transskriberinger af interviewene er i Berntsen 2012, s. 20–21.

49 Projektets erfaringer og resultater er præsenteret i Hansen 2017.

50 En beskrivelse af de første forløb på Jamtli findes i Borgström 2013, s. 105.

51 Davenport et al. 2017, s. 18.

I alt deltog 118 ældre ramt af demens i undersøgelsen om well-being. Forløbene blev gennemført og data indsamlet på alle fem museer med flest indsamlinger fra Den Gamle By (32) og Beamish Museum (32), og færre deltagere fra Maihaugen (19), Jamtli (18) og Szabadtéri Néprajzi Múzeum (17).⁵² Derudover deltog 75 ledsagere til de demente i undersøgelsen. De var enten familiemedlemmer eller ansatte ved plejecentre eller lignende institutioner. Undersøgelsens metode blev udviklet af projektets universitetspartnere i samarbejde med museerne. Indsamlingen blev foretaget af ansatte på museerne, mens data-management blev ledet af universitetspartnere.

Evalueringen så overordnet på de deltagenes well-being, og benyttede sig af indikatorer fra Greater Cincinnati Chapter Well-Being Observation Tool (GCCWOT).⁵³ De ledsagende personer til de demente blev bedt om at vurdere den dementes interesse, vedvarende opmærksomhed, positive følelsesmæssige tilstand og selvværd i forbindelse med besøget. Derudover blev der også spurgt ind til den dementes negative følelsesmæssige påvirkning og tilbagetrækning under besøget, men da materialet for de sidste to elementer ikke er samlet, vil det ikke blive præsenteret her.

Spørgsmålene om den dementes well-being blev stillet gennem et spørgeskema i forbindelse med sessionen, og de begreber der blev spurgt ind til, blev uddybet for den ledsagende plejer eller pårørende.⁵⁴ Ledsageren til den demente blev også bedt om at sammenligne den ældres interesse, vedvarende opmærksomhed, positive følelsesmæssige tilstand og selvværd under erindringsforløbet i forhold til normalt tilstanden.

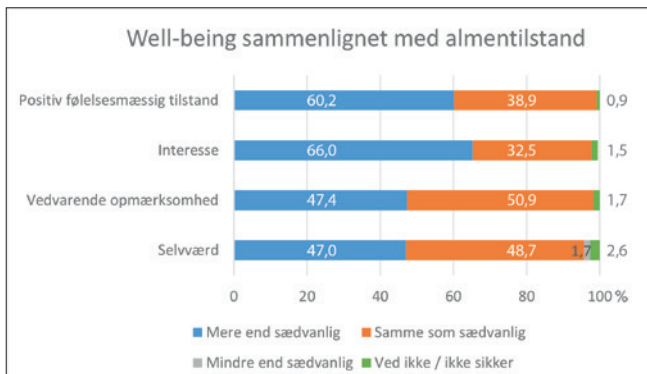
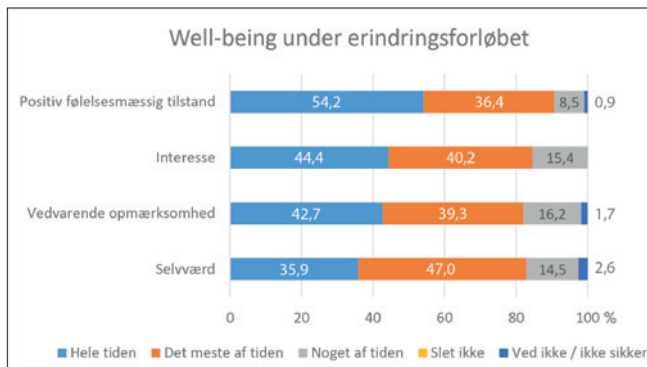
Overordnet må der konkluderes, at de fire faktorer for well-being under erindringsforløbene er meget høj:

- 90,6 % af de demente udtrykte/viste positive følelser under hele forløbet eller det meste af tiden
- 82,0 % af de demente kunne bevare vedvarende opmærksomhed under hele forløbet eller det meste af tiden
- 84,6 % af de demente viste interesse gennem kontakt til andre under hele forløbet eller det meste af tiden

52 Undersøgelsens kvantitative data er præsenteret i Hansen 2017, Apendix 1, s. 75–79.

53 En beskrivelse af undersøgelsen og undersøgelsens metode findes i Davenport et.al 2017. Om elementerne i GCCWOT, se Rentz 2002 og Kinney og Rentz 2005.

54 Beskrivelsen ved begrebet Interesse „Bruger ord om eller viser aktiv interesse i andres eller eget arbejde; tager kontakt til andre uden opfordring (f.eks. ved smil, øjenkontakt, samtale, accepterer eller yder hjælp, osv.)“. Beskrivelsen ved begrebet Vedvarende opmærksomhed: „Vedvarende opmærksomhed over for opgaven/aktiviteten; vender tilbage til opgaven/aktiviteten efter opfordring (hvis distraheret)“. Beskrivelsen ved begrebet Positiv følelsesmæssig tilstand: „Aflappet kropssprog; verbal eller kropslig tegn på følelse af nydelse, fornøjelse, glæde (f.eks. smil, latter, glædestårer, osv.)“. Beskrivelsen ved begrebet Selvværd: „Udtryk for stolthed, ord der udtrykker tilfredshed, positiv erindring om sig selv; (f.eks. ved at klappe, smile, nikke, osv.)“. Aktiv aldring og kulturarv i voksnes læring. Spørgeskema A – Ledsagende omsorgsgivere.

Resultaterne af AHA's undersøgelse af velbefindende hos ældre med demens i forbindelse med erindringsforløb på frilandsmuseer. I alt deltog 118 ældre ramt af demens i undersøgelsesprojektet. Data fra undersøgelsen er samlet i Hansen 2017, s. 75–79

- 82,9 % af de demente udtrykte selvværd med ord eller med kropssprog under hele forløbet eller det meste af tiden

I forhold til sammenligningen med de ældres normale tilstand viser undersøgelsen også en tydeligt højere „positiv følelsesmæssige påvirkning“ på 60,2 % og „interesse“ på 66,0 %. For „vedvarende opmærksomhed“ er resultatet 47,4 % og for „selvværd“ 47,0 %.

Resultaterne af undersøgelsen er bemærkelsesværdige. Ud fra dem, kan der konkluderes, at disse reminiscensforløb i historiske miljøer på museer har en betydning for de ældres dementes generelle velbefindende, og at denne velbefindende er høj (positive indikationer mellem 80,0 % og 90,6 %). De har også overordnet en mere positiv tilstand (mellem 47,0 % og 66,0 %) under sessionerne end ved deres normale tilstand. Noget der er værd at overveje i forbindelse med den del af undersøgelsen er, at de personer, der udfylder skemaer er plejere eller familiemedlemmer som har en rolle i de dementes daglige tilstand. Denne del af undersøgelsen vil derfor også være en vurdering af deres egen rolle som plejer, hvilket kan være med til at påvirke svaret. Dette kan med det indsamlede materi-

ale desværre ikke undersøges nærmere. Svarene viser dog overordnet, at de ældre har en bedre well-being under forløbet på museet end ved deres almentilstand.

Hvad kan forklaringerne på dette være? I forbindelse med undersøgelsen lavede museets undersøgelsesfacilitator ved slutningen af sessionen også et kort semi-struktureret interview med hver af de ældre. Ud fra disse interviews vil jeg se på mulige forklaringer på, hvorfor oplevelsen har en effekt og betydning. De interview, der bliver gennemgået i denne artikel er alle indsamlet i Den Gamle By. Af interviewene fremgår det blandt andet, at der ved sessioner sker erindringer og det får den demente til at give udtryk for at se tingene i de deres rette sammenhæng:

„Museets facilitator: Hvad syntes du om besøget i dag?

Deltager 13: Jeg synes det har været sjovt. Interessant, altså man mindes lige pludselig en masse ting.

Museets facilitator: Hvad gjorde det største indtryk?

Deltager 13: Ved du hvad, det ved jeg ikke. Jeg synes ikke sådan jeg kan sige at der er noget der har været det største. Det har været det hele. Altså det hele samlet. Det er bare at se alle de gamle ting på deres rette plads.

Museets facilitator: Så det passer ind?

Deltager 13: Ja. Man føler sig hensat til den tid.⁵⁵

Det sociale element og det fællesskab, der kom i gruppen omkring aktiviteten, blev også fremhævet:

„Museets facilitator: Hvad gjorde det største indtryk på dig?

Deltager 25: Det var at folk var ikke så nervøse. De sad ikke og krøb sammen. Begyndte at tale med hinanden med det samme. Det syntes jeg var dejligt.

Museets facilitator: Ja.

Deltager 25: Ikke holdt sig tilbage. Det syntes jeg var godt.⁵⁶

Erindringsforløbene gjorde også, at konkrete hændelser på baggrund af det oplevede igangsatte konkrete erindringer fra deltagerens levede liv, og at dette førte til en følelse af sammenhæng og en „normaltilstand“. I dette tilfælde en tilstand som deltageren gerne ville have delt med sin kone:

„Museets facilitator: Hvad syntes du om besøget herinde og kan du beskrive det med nogle enkle ord?

Deltager 22: Jeg synes det er utroligt.

Museets facilitator: Ja.

Deltager 22: Bare den lampe der, den er sådan lidt yngre.

Museets facilitator: Ja.

55 Interview ved erindringsforløb afholdt i Den Gamle By 8. februar 2016.

56 Interview ved erindringsforløb afholdt i Den Gamle By 31. marts 2016.

Deltager 22: Den er ikke så gammel. Det er den ikke.

Museets facilitator: Nej.

Deltager 22: Jeg kan huske jeg havde nogle i Viby. Jeg havde også sådan et ur deroppe, også på sådan en kommode der. Det var så til kopper og kaffe og alt det her. Det ligner det der... Det var det ur der. Og så havde det også en speciel lyd i forhold til et almindeligt ur. Det stod og skabte sig i en krog. Og det med lysene der. Der var en overgang jeg kunne hente det (lysene) henne på jerngården i Ole Reumerts gade, ikke.

Museets facilitator: Jo.

Deltager 22: Men det kan man ikke mere.

Museets facilitator: Der ligger der ikke noget mere.

Deltager 22: Det var det bette gule hus der lå lige dernede. Der kom vi sammen og gik til dans. Det kunne ikke være bedre.

Museets facilitator: Nej. Hvad gjorde det største indtryk på dig.

Deltager 22: Her.

Museets facilitator: Ja.

Deltager 22: Det kan jeg næste ikke skille ad. Jeg synes det er fantastisk alt det I har lavet [mumler noget om at Peter har en have og henviser til blomsterne i vindueskarmen].

Museets facilitator: Men hvis du skulle prøve at sige hvad der har været mest interessant herinde.

Deltager 22: Ja det, det kan ikke gøres bedre, det kan det ikke. Det er helt sikkert.

...

Deltager 22: Jeg kan ærgre mig over den dag i dag, at min kone ikke er med i dag. Fordi hun tror jeg er tosset.⁵⁷

Flere af deltageren refererede direkte til lejlighedens enkelte rum, blandt andet i denne passage om soveværelset:

„*Museets facilitator:* Hvad gjorde det største indtryk på dig i dag.

Deltager 17: Ja, det er lige ved at være soveværelset.

Museets facilitator: Soveværelset?

Deltager 17: Soveværelset og så... spejlet der foran.

...

Deltager 17: Men også fordi der var børne... eller barneseng og sådan noget derinde også. Det var jo som vi så det faktisk. Sådan en seng til at trække ud og ...

Museets facilitator: Som du har set det før.

Deltager 17: Ja ja, det har jeg set før. ...

57 Interview ved erindringsforløb afholdt i Den Gamle By 5. april 2016.

Sang i den fine stue i Erindringslejligheden i Den Gamle By. Modelfoto. Foto: Den Gamle By.

...

Deltager 17: Jeg har en vugge, nej altså en kurv med tøj på.

Museets facilitator: Ja

Deltager 17: Det kan være I kunne bruge den.

Museets facilitator: Det vil da være fint hvis der nu kom en lille pige i huset. En lille ny en.

Deltager 17: Jeg har også en dåbskjole jo.

Museets facilitator: Holdt dog, ej den skal blive i familien.

Deltager 17: Dåbskjole, det er min konfirmationskjole der er syet om til dåbskjole.

Museets facilitator: Hold dog op.

Deltager 17: Og underskørtet det er broderet med huller. Sådan en gammel.

Museets facilitator: Og så er dine børn blevet døbt i den.

Deltager 17: Ja mine børn er blevet døbt i den. Og så en fremmed også. Men mine børn er døbt i den.⁵⁸

Ud fra det indsamlede data kan der konkluderes, at mødet med historier fra en autobiografisk periode i omgivelser, der påvirker flere sanser og med genstande fra perioden har en effekt. Det både påvirker de dementes well-being, vækker minder og bliver brugt i de dementes identitetsforståelse. I det senere afsnit „Forløbene på museerne og historiebevidsthed“ vil de dementes identitetsforståelse blive nærmere analyseret.

58 Interview ved erindringsforløb afholdt i Den Gamle By 14. marts 2016.

Forsiden af erindringshæftet „Husker Du? med Storm P. Illustration: Storm P. Museet.

Reminiscens på Frederiksberg

Et andet museum, det også har arbejdet med reminiscens, er Storm P. Museet. Siden 2012 har Storm P. Museet haft en række projekter, hvor museets rum, genstande og historier er blevet brugt i socialpædagogiske sammenhænge. Fra 2012 til 2014 gennemførte museet et projekt med en gruppe på 24 personer i alderen 21-55 år, der var psykisk sårbare. Projektet bestod af en række workshop-aktiviteter, der understøttede dannelsen af sociale netværker. Konklusionen på denne brug af museet var, at det for de deltagere, der blev i projektet, blev det et skridt på vejen mod inklusion, og at deltagernes liv fik en ny retning.⁵⁹

Samtidig med at dette projekt gav museet erfaringer med socialpædagogiske tiltag påbegyndte museet et projekt med ensomme ældre. Det skete blandt andet gennem workshop-forløb, hvor de ældre var med til at udarbejde erindringsmateriel, der kunne bruges til ældre ramt af demens. Disse workshops blev lavet sammen med forskere fra University College Sjælland og foregik på Storm P. Museet og dermed i et rum, „der ikke var defineret ud fra en behandlingskontekst,

59 Sørensens 2016. Overgaard 2017, s. 219-221.

men ud fra en humor, kultur og kunstkontekst“. ⁶⁰ I workshopkene kunne de sundhedsprofessionelle medarbejdere, museet og de ældre gå sammen om noget fælles tredje: at skabe erindringsmateriale. Projektet tog udgangspunkt i museets samlinger, særligt Storm P.s populære og udbredte humor- og satiretegninger. Robert Storm Petersen (Storm P.) levede på Frederiksberg frem til sin død i 1949, og deltagerne i workshoppen bidrog også med deres erindringer fra Frederiksberg på Storm P.s tid. ⁶¹

Deltagerne blev interviewet efter forløbene og gav der udtryk for, at det havde været en positiv oplevelse som havde hjulpet dem og været med til at ændre deres livssituation:

„Jeg synes, at de sidste år ... uhh, hvor var de forfærdelige ... Det skal I have ros for, for det har åbnet mig lidt, selvom ... jeg ved ikke om ... I må da kunne mærke ... nej, altså jeg har forandret mig lidt mere.“ ⁶²

Museet har som en del af museumssammenslutningen Frederiksborgmuseer videreført samarbejdet med Frederiksberg Kommune. Det sociale arbejde med ældre er nu en del af museets strategi. De forebyggende samtaler med ensomme ældre borgere, som kommunen afholder, foregår nu i workshop inspireret af dem, som museet havde udviklet. Der udnyttes også Frederiksborgmuseernes andre lokaliteter, så der er aktiviteter med sang og drama på Revymuseet, og ved Bakkehuset er der fokus på litteratur og den sansehave, der er på det museum. ⁶³ Museets erfaringer bliver også udnyttet i form af, at de har været initiativtager til undervisningsmateriale til sygeplejeske-, ergoterapeut- og social- og sundhedsassistentstuderende, personale i ældresektoren foruden formidlere på museer. I undervisningsmaterialet er der eksempler på forløb på Frederiksborgmuseer, men også omtale af reminiscensforløb som Museum Vestsjælland og Museum Lolland Falster har testet sammen med lokale plejecentre og University College Sjælland. ⁶⁴

60 Sørensen 2017, s. 42

61 Sørensen 2017, s. 42–43. Overgaard 2017, s. 222. Det udarbejdede materiale ved workshopkene *Husker du? med Storm P.* er tilgængeligt gennem Storm P. museets hjemmeside <http://stormp.dk/Storm-P/noget-at-tale-om.html> (tilgået 22.2.2018). Projektet fik støtte i 2013 af Kulturstyrelsens pulje Udvikling af museernes formidling og der blev lavet en evalueringsrapport: https://slks.dk/fileadmin/user_upload/Rapport_-_Jeg_har_intet_imod_at_vaere_alene_-_bare_jeg_ikke_havde_mig_selv_at_traekkes_med_-_Kunst_og_humor_som_vej_ud_af_saarbare_aeldres_isolation.pdf (tilgået 28.02.2018)

62 Kvinde interviewet, 2014. Overgaard 2017, s. 223.

63 Monrad og Brandt 2017. Sørensen 2017, s. 47 og supplerende oplysninger fra museumsinspektør Cecilie Monrad (23.02.2018)

64 Monrad og Andersen u.å.

Forløbene på museerne og historiebevidsthed

Jeg vil i det følgende se på, hvordan tankesættet omkring erindring og historiebevidsthed kan bruges på observationerne fra forløbene.

Noget observationer viser er, at sted og rum betyder noget. Undersøgelsen i Myles et al. 2013, der sammenligner forløb i Den Gamle By med forløb på plejecenteret viser, at erindringerne bliver mere detaljerede, når rum og genstandene er mere lig de perioder, hvor erindringerne stammer fra. Materialet fra AHA-indsamlingen indeholder også flere eksempler på rummets betydning. Ved deltager 17 blev oplevelsen af soveværelset ført videre til erindringer om en vugge og til en konkret beskrivelse af praksis med familiens dåbskjole. En lampe, en kommode og et ur gav deltager 22 kontakt med hans egen historie om et tidligere hjem i Viby og et „bette gult hus“, hvor han gik til dans. Dette er en understøttelse af Halbwachs pointe om, at erindring har brug for et sted.⁶⁵ Ud fra de refererede undersøgelser på museerne kan der konkluderes, at både rum og objekter igangsætter erindringer for personer med nedsatte kognitive funktioner.

Erindringsforløbene i Den Gamle By har med deres reminiscensmetode helt bevidst det formål at vække erindringer om tidligere tider, og jævnfør Jensens opdeling i de forskellige brug af tids funktion fra 2003 skabes der dermed en erindrende situation, hvor deltageren kan reflektere over hvem de er.⁶⁶ Det, som der er det særlige ved den brugergruppe er, at de på grund af demenslidelsen ikke har den samme bevidsthed om deres egen historie, som kognitivt velfungerende personer. Den refleksion får de tilsyneladende til gengæld, når en spontan erindring opstår i mødet med rummene og genstandene. Mødet med erindringen er nok derfor ikke kun erindrende, men kan også jf. Jensen tolkes som diagnosticerende ved at de ældre gennem erindringen får en tilfredshed/afklaring om den situation personen befinder sig i: Det hele er på „deres rette plads“ (deltager 13), og der tilkendegiver også et håb for de muligheder erindringen giver: „Jeg kan ærgre mig over ... min kone ikke er med ... Fordi hun tror jeg er tosset“ (deltager 22). Mødet med fortiden hjælper med andre ord, både på de af Jensen formulerede spørgsmål om „Hvem er jeg/vi? Hvordan er jeg/vi blevet den/dem, som jeg/vi er?“ og „Hvad kendetegner den situation, som jeg/vi nu befinder mig/os i?“⁶⁷ Disse erkendelser hos de ældre kan være en grund til det større velvære som resultaterne i AHA undersøgelsen viser.

Historiebevidsthedsfeltet udspringer af historiedidaktikken og bruges i dag mest i en lærings- og skolesammenhæng, men denne artikels sammenstilling af dette felt og observationer fra forløb med demente viser, at der inden for psyko-

65 Halbwachs 1950, s. 146. Warring 1996, s. 218.

66 Jensen 2003, s. 68.

67 Jensen 2003, s. 68.

Et tema i erindringsforløbene gennemført i AHA-projektet var at gøre sig klar til at gå i byen. Modelfoto. Foto: Den Gamle By.

logiske og gerontologiske studier også kan være perspektiver i at arbejde videre med denne historievindenskabelige forståelsesramme.⁶⁸

Inspirationen kan også gå den anden vej. Dokumentation af effekt er en integreret del af de forskningstraditioner, der ligger hos de nævnte projekters videnskabelige samarbejdspartnere inden for psykologi og sundhedsvidenskab. Disse felters dokumentationsmetoder (GCCWOT, CAPE, LSI mv.) og deres fokus på dokumentation af adfærd kan bruges til at kvalificere og udvikle det område, som de kulturhistoriske museer kommer fra. De indsamlede data kan bruges til at udvikle museet både som et oplevelses- og læringsorienteret rum, og de vil også kunne give viden og empiri til historiebevidsthed- og historiebrugsfeltet.

Opsamling

„Visitors make meaning in the museum, they learn by constructing their own understanding“, skriver Hein.⁶⁹ Forløbene i Den Gamle By og på Storm P. Museet er en direkte illustration af dette udsagn. Hein havde den pointe, da han skrev dette i konklusionen af *Learning in the museum*, at museerne ikke kun skulle fokusere på de faglige fortællinger, men gøre mere ved formidlingen og det at komme brugerne i møde. Falk og Dierking havde med deres samtidige model om den sociale, personlige og fysiske kontekst den samme mission, om at få museernes ansatte til

68 Jensen 2012, s. 19–22 nævner eksempler på andre fagligheder inden for psykologi og sociologi, der beskæftiger sig med identitet og fortidsforståelse.

69 Hein 1998, s. 179.

at løfte deres fag-faglige blik og erkende, at museet er meget mere end genstande og faglige fortællinger. Service, formidlingen og mødet med gæsterne skal også prioriteres. Et fokus på brugeren er tydeligt i projekterne beskrevet i denne artikel, og det er også en vigtig grund til projekternes succes. Et element som Falk og Dierking lægger stor vægt på er den sociale kontekst. Deltager 25 fremhæver det sociale element som noget særligt ved besøget og deltager 22 ville håbe at han kunne dele oplevelsen med andre. Det sociale og fællesoplevende er udover at være en pointe hos Falk og Dierking også et underliggende element i Halbwachs begreb kollektiv erindring.

Udbyttet af disse forløb for ældre ramt af demens er også afhængig af en nøje historisk genkendelse. Den bliver opnået ved en generøs materialefremvisning, hvor der ikke er forklarende eller formidlende lag, men bare præsentation af billeder, historier, genstande og rum. Ved erindringsformidlingen sker det gode møde med gæsterne – de ældre – ved, i modsætning til gængs praksis inspireret af Hein med flere, at museet ser stort på at formidle genstandene. Genstande bliver bare vist frem uformidlet. Formidlingen af genstandene, rummet mv. er overgivet til de rigtige eksperter til deres eget liv – de ældre brugere – og erindringsformidlingen opnår dermed det, som der i Inspiring Learning for Alls læringsdefinition er beskrevet som „[involving] the development or deepening of skills, knowledge, understanding, values, ideas and feelings“.⁷⁰

Denne artikel har også beskrevet, hvordan forløbene med de ældre i Den Gamle By og på Storm P. Museet har påvirket deltagerne og den livssituation de står i. Resultaterne fra AHA viser dette tydeligst. Den systematiske dokumentation af de medvirkendes well-being gennem GCCWOT viser, at deres well-being er høj, mens de har erindringsforløbene. Den viser også ved de fleste af observationerne, at den er højere end ved deltagerens normale dagligdag.

Undersøgelsen viser også, at erindringsforløbenes brug af historie både giver deltagerne en større interesse for omverdenen i form af bedre social kontakt og en mere positiv følelsesmæssig tilstand (glæde, smil m.v.). Sessionerne og mødet med de historiske rum sætter altså sociale processer i gang deltagerne imellem, men det sætter også interne reflekterende processer i gang hos deltagerne. Interviewene viser, at de ældre har en genkendelse af verden omkring sig og en refleksion over eget levet liv, igangsat ved mødet mellem en fortid og nutid. Historiebevidsthedsfeltet giver bud på forklaringer af denne identitetsdannelse, der sker i mødet mellem fortid, nutid og fremtid. Den twist, som disse forløb har i forhold til historiebevidsthed, er, at de ældre ramt af demens kan bruge deres erindring om fortiden (en erindring som de normalt ikke er beviste om) til at leve i nutiden. Deres kognitive nedsatte funktion gør, at de kun svagt har en erindring af deres fortid med sig, som en integreret del af deres nutidsforståelse. Når denne erin-

70 <http://www.artscouncil.org.uk/defining-learning> (tilgået 25.02.2018).

dring så bliver vækket ved erindringsformidlingsforløbene, giver også deres nutidige tilværelse større mening, hvilket kan være en forklaring på, at AHA-undersøgelsesresultater viser en større well-being end normalt for flere af de demente. Kan forklaringen være, for at følge Rüsens beskrivelse af historiebevidsthed,⁷¹ at erindringsforløbene gør, at de demente igen får fæstnet tidens wire? Når snoren er blevet spændt igen, kan deres konkrete menneskelige liv igen finde sted i nutiden balancerende mod fremtiden.

I de sidste 30 år er der sket en ændring i forståelsen af både museernes rolle og gennem historiebevidsthedsbegrebet af forståelsen af brugen af historie. Ved både museerne og feltet omkring historiebevidsthed er der kommet opmærksomhed på, hvordan at mening skabes sammen med brugerne og deres identitet, behov og erfaringer.

For museernes vedkommende har det også skabt et fokus på, at museet som institution både kan og bør påtage sig sociale forpligtigelser og gøre en forskel for det omgivende samfund. Der er ikke nok at interesserede kommer til museet. Museet skal nu mere aktivt opsøge brugere og gøre museet tilgængeligt for flere. Men har disse nye målgrupper glæde af museet og giver denne nye brug af museet det ønskede udbytte?

Denne artikel tager udgangspunkt i projekter med en med en relativ lille målgruppe, ældre ramt af demens, men artiklen viser, at ved mere systematisk at indsamle observationer fra brugerne og analysere disse ud fra forståelsesrammer om konstruktion af museumsoplevelser og historiebevidsthed, så skabes der en forståelsesramme for brugerens oplevelser og identitetsdannelser på museet. Denne mere systematiske tilgang til indsamling af interview og kvalitativ data om museumsoplevelsen og udbyttet af museerne er værd at forfølge. Det kan være med belyse det udbytte som de nye målgrupper får gennem museet, og kan be- eller afkræfte om museet lever op til den sociale forpligtigelse, det påtager sig. Det vil være med til at afprøve og kvalificere de aktuelle museumsetiske hensigter, og vil kunne bidrage til både at perspektivere og inspirere til ny brug af museet og museets genstande, fortællinger og rum.

Litteratur

Andermann, Jens og Arnold-de Simine, Silke 2012: „Memory, Community and the New Museum. Theory“. *Culture & Society*, 29, 1, s. 3-13 DOI: 10.1177/0263276411423041

71 „Historiebevidsthed er forpligtet til denne sammenhæng [mellem fortid, nutid og fremtid]; Det er menneskets balanceakt på tidens wire, der er udspændt mellem „ikke længere“ og „endnu ikke“, og på hvilket det konkrete og realistiske menneskelige liv finder sted“ (egen oversættelse, originalcitateret er gengivet s. 34 i denne artikel). Rösen 1994, s. 7.

- Arnold-de Simine, Silke 2013: *Mediating memory in the museum : trauma, empathy, nostalgia*. Palgrave Macmillan memory studies. Palgrave Macmillan.
- Bager, Marianne og Lindberg, Henning 2002: „Den Gamle By i børnehøjde“. *Den Gamle By [Årbog] 2002*, s. 23-29.
- Berget, Ole Maurits og Sognli, Helge 2017: *Conference Report. Tagungsbericht. 2015. 27. Conference. Lillehammer & Oslo Norway. Association of European Open Air Museums*. Maihaugen, Norsk Folkemuseum.
- Berntsen, Dorte og Rubin, David C. 2004: „Cultural life scripts structure recall from autobiographical memory“. *Memory & Cognition*, 32, s. 427–442. DOI:10.3758/ BF03195836
- Berntsen, Dorte 2012: „Den tabte tid – erindringsformidling og selvbiografisk hukommelse“. *Den Gamle By [Årbog] 2012*. s. 14-22.
- Borgström, Britt-Marie 2013: „Museums & Memories – stimulating the memory and estimating the quality of life“. Anna Hansen et al. (red.): *Creativity, Lifelong Learning and the Ageing Population. Fornvårdaren. Nr. 34*. Jamtli Förlag.
- Bruce, Errollyn; Hodgson, Sarah og Schweitzer, Pam 2001: *At mindes sammen – en idébog i omsorgen for mennesker med demens*. Munksgaard Danmark.
- Bryld, Claus et. al 1999: *At formidle historie – vilkår, kendetegn, formål*. Roskilde Universitetsforlag.
- Butler, R.N. 1963: „The life review: an interpretation of reminiscence in the aged.“ *Psychiatry* 26, 1, s. 65-76. DOI:10.1080/00332747.1963.11023339
- Camic, P. M.; Tischler, V. og Pearman, C. H. 2014: „Viewing and making art together: A multi-session art-gallery-based intervention for people with dementia and their carers“. *Aging & Mental Health*, 18, s. 161-168. DOI: 10.1080/13607863.2013.818101
- Clarke, David 2017: „Understanding controversies over memorial museums: The case of the Leistikowstraße memorial museum, Potsdam“. *History and Memory* 29, 1. s. 41-71. DOI:10.2979/histmemo.29.1.0041.
- Crooke, Elsebeth 2007: *Museums and Community. Ideas, Issues and Challenges*. Routledge.
- Dahl, Ove 2001: „At gøre historien tilgængelig“. *Danske museer årg. 14, nr. 1*.
- Dahl, Ove 2002: *5 år – mål og virke: 1997-2002*. Nørrebro Erindringscenter – Dansk Center for Reminiscens.
- Dahl, Ove; Løvendahl, Brita og Kjer, Marianne 1998: *At mindes i går – at give omsorg i dag. Evalueringsrapport*. Nørrebro Erindringscenter, Dansk Center for Reminiscens.
- Davenport, Bruce; Erlingsson, Christen; Overgaard, Susanne Bollerup; Galani, Areti; Mason, Rhiannon og Berntsen, Dorte: „Part 2: Evaluation of reminiscence activities“. Anna Hansen (red.): *Reminiscence in open air*

- museums. Results from the Erasmus+ project Active Ageing and Heritage in Adult Learning*, Jamtli Förlag, side 17-37.
- Decker, J. 2017: „Museum studies in the twenty-first century: Theory and praxis“. *Choice*, 55 (1), s. 9-14,16-19.
- Dempsey, Laura et al. 2014: „Reminiscence in dementia: A concept analysis“. *Dementia 2014, Vol. 13(2)* 176–192. DOI: 10.1177/1471301212456277
- Djupdræt, Martin Brandt; Fog, Linda Andersen; Kofod, Lotte; Lindberg, Henning; Mathiassen, Tove Engelhardt og Rasmussen, Agnete Amlund 2017: „Part 4: Courses for professional care staff“. Anna Hansen (red.): *Reminiscence in open air museums. Results from the Erasmus+ project Active Ageing and Heritage in Adult Learning*, Jamtli Förlag, side 41-49.
- Falk, John H. og Dierking, Lynn D. 1992: *The Museum Experience*. Whalesback Books.
- Falk, John H. og Dierking, Lynn D. 2000: *Learning from Museums: Visitor Experiences and the Making of Meaning*. AltaMira Press.
- Falk, John H. og Dierking, Lynn D. 2013. *The Museum Experience Revisited*. Routledge.
- Fromholt, Pia og Larsen, Steen F. 1991: „Autobiographical Memory in Normal Aging and Primary Degenerative Dementia (Dementia of Alzheimer Type)“. *Journal of Gerontology, Volume 46, Issue 3, 1 May 1991*, s. P85–P91. DOI: 10.1093/geronj/46.3.P85
- Fromholt, Pia; Mortensen, Dorthe; Torpdahl, Per; Bender, Lise; Larsen, Per og Rubin, David 2003: „Life-narrative and word-cued autobiographical memories in centenarians: Comparisons with 80-year-old control, depressed, and dementia groups“. *Memory, 11:1*, s. 81-88. DOI: 10.1080/741938171
- Fælles formål for faget historie 2009. <https://www.emu.dk/sites/default/files/Historie%20-%20januar%202016.pdf> (tilgået 26.02.2018)
- Færk, Winnie og Petersen, Jan Horn 2013: *Historie i brug – fra historieskabt til historieskabende*. Frydenlund.
- Gilles. John R. 1994: „Memory and Identity: The History of a Relationship“. John R. Gilles (red.): *Commemorations: the politics of national identity*. Princeton University Press.
- Gorman, Joshua M. 2011: „Universalism and the new museology: impacts on the ethics of authority and ownership“. *Museum Management and Curatorship*, 26:2, 149-162, DOI: 10.1080/09647775.2011.566714
- Graham, Jo 2013: *Evidencing the impact of the GLOs 2008 – 13*. Rapport fra Learning Unlimited. <https://www2.le.ac.uk/departments/museumstudies/rcmg/publications/Evidencing%20the%20impact%20of%20the%20GLOs%20report.pdf> (tilgået 26.02,2018)
- Halbwachs, Maurice 1950: *La Mémoire Collective*. Presses Universitaires de France.

- Hansen, Anna (red.) 2017: *Reminiscence in open air museums. Results from the Erasmus+ project Active Ageing and Heritage in Adult Learning*, Jamtli Förlag.
- Hansen, Anna; Kling, Sofia og Gonzales, Jakoba Sraml (red.) 2013: *Creativity, Lifelong Learning and the Ageing Population. Fornvårdaren. Nr. 34*. Jamtli Förlag.
- Hansen-Glucklich, Jennifer 2014: *Holocaust memory reframed : museums and the challenges of representation*. Rutgers University Press
- Harris, Beatrice 2018: „Indigenous representation in the ‘moral museum’: perspectives from classical ethical theory“. *Museum Management and Curatorship*, 33:2, 195-211, DOI: 10.1080/09647775.2018.1442738
- Hein, George E. 1998: *Learning in the museum*. Routledge.
- Huang, Hui-Chuan et al. 2015: „Reminiscence Therapy Improves Cognitive Functions and Reduces Depressive Symptoms in Elderly People With Dementia: A Meta-Analysis of Randomized Controlled Trials“. *Journal of the American Medical Directors Association*, 16, 12. s. 1087 – 1094. DOI: 10.1016/j.jamda.2015.07.010
- Hudson, Kenneth 1998: “The Museum Refuses to Stand Still“. *Museum international (1350-0775)*, 50 (1), p. 43. DOI: 10.1111/1468-0033.00135
- Husker du? med Storm P. Et erindringsmateriale om Storm P. og hans tid – lavet i samarbejde med ældre fra Frederiksberg. (u.å) Storm P. Museet. http://www.stormp.dk/images/stories/Besoeg_museet/Undervisning/opfindelsvaerktoej/Husker-du-lille2.pdf (tilgået 17.02.2018).
- Jeismann, Karl-Ernst 1979: „Geschichtsbewußtsein“. Klaus Bergmann et al. (red.): *Handbuch der Geschichtsdidaktik*, bind 1. Pädagogischer Verlag Schwann.
- Jensen, Bernard Eric 1996: “Historiebevidsthed og historie – hvad er det?“ Henning Brinckmann og Lene Rasmussen (red.): *Historieskabte såvel som historieskabende. 7 historiedidaktiske essays*. OP-forlag.
- Jensen, Bernard Eric 2003: *Historie – livsverden og fag*. Gyldendal.
- Jensen, Bernard Eric 2012: „Historiebevidsthed – en nøgle til at forstå og forklare historisk-sociale processer“. Per Eliasson et al.: *Historiedidaktik i Norden 9. Del 1 : historiemedvetande – historiebrug*. Malmö högskola / Högskolan i Halmstad.
- Jensen, Bernard Eric 2017: *Historiebevidsthed / Fortidsbrug*. Historia.
- Jensen, Bernard Eric; Nielsen, Carsten Tage og Weinrich, Torben (red.) 1996: *Erindringens og glemslens politik*. Roskilde Universitetsforlag.
- Kinney, Jennifer M og Rentz, Clarissa A 2005: „Observed well-being among individuals with dementia: Memories in the Making©, an art program, versus other structured activity“. *American Journal of Alzheimer's Disease and Other Dementias*, 20, 4, Side 220 – 227. DOI: 10.1177/153331750502000406

- Kruse, Tove og Warring, Anette (red) 2015: *Fortiden tur/retur. Reenactment og historiebrug*. Samfundslitteratur.
- Kryger, Birgitte; Lindberg, Henning og Matthiassen, Tove Engelhardt 2005: „Erindringsformidling – brobygning mellem det sociale og det kulturelle“. *Den Gamle By [Årbog] 2005*, s. 68-73.
- Latha, K.S et al. 2014: „Reminiscence Therapy : An Overview“. *Middle East Journal of Age and Ageing*. 11.1, s. 18-22. DOI: 10.5742/MEAA.2014.92393
- Lewis, Geoffrey 2006: „Code of Ethics for Museums“. *ICOM's etiske regler*. Museumstjenesten, s. 26.
- Lindberg, Henning 2012: „Glemmer du, så husker jeg det ord for ord: en museumspædagogisk arbejdsform“. *MID magasin*, nr. 26, s. 47-49.
- Lindberg, Henning 2013: “The House of Memory“. Anna Hansen et al. (red.): *Creativity, Lifelong Learning and the Ageing Population. Fornvårdaren*. Nr. 34. Jamtli Förlag.
- MacPherson, Sarah et al. 2009: „An Art Gallery Access Programme for people with dementia: ‘You do it for the moment’“. *Aging & Mental Health*, 13, 5, s. 744 – 752. DOI: 10.1080/13607860902918207
- Marstine, Janet (red) 2011: *The Routledge Companion to Museum Ethics. Redefining Ethics for the Twenty-First Century Museum*. Routledge.
- Mathiassen, Tove Engelhardt 1999: „Til tjeneste i købmandsgården 1864“. *Den Gamle By [Årbog] 1999*, s. 40-47.
- Miles, Amanda; Fischer-Mogensen, Lise; Nielsen, Nadia; Hermansen, Stine og Berntsen, Dorthe 2013: „Turning back the hands of time : Autobiographical memories in dementia cued by a museum setting“. *Consciousness and Cognition*, vol. 22, no. 3. s. 1074-1081. DOI: 10.1016/j.concog.2013.07.008
- Monrad, Anne Cecilie og Andresen, Mette u.å.: Museer og reminiscens. Hæfte udgiver af Storm P Museet. <http://www.stormp.dk/images/pdf/reminiscens%20pa%20museer.pdf> (tilgået 17.02.2018)
- Monrad, Anne Cecilie og Brandt, Irene Harboe 2017: „Sådan kan museer afhjælpe ensomhed“. *Kronik. Kristeligt Dagblad*. 1.6.2017.
- Nora, Pierre (red.) 1984-92: *Les lieux de mémoire*. Gallimard.
- Pabst, Kathrin 2016: *Museumsetikk i praksis*. Museumsforlaget.
- Paliewicz, Nicholas S. 2016: „Bent But Not Broken: Remembering Vulnerability and Resiliency at the National September 11 Memorial Museum“. *Southern Communication Journal*, 82:1, s. 1-14, DOI: 10.1080/1041794X.2016.1252422
- Querol, Lorena Sancho; Kallio, Kalle og Heinonen, Linda 2017: „Born to be OPTI. A new model for participatory museum management“. *Nordisk Museologi* 2017, 2, s. 105-123.
- Overgaard, Iben 2017: „Museer som forandringsaktør“. Anita Jensen (red.): *Kultur og sundhed – en antologi*. Turbine akademisk.

- Radoni, Ljiljana 2017: „Post-communist invocation of Europe: memorial museums' narratives and the Europeanization of memory“. *National Identities*, 19:2, s. 269-288, DOI: 10.1080/14608944.2016.1264377
- Ravn, Thomas Bloch 2001: „Levende Museum“. *Den Gamle By [Årbog] 2001*. s. 7-13.
- Ravn, Thomas Bloch 2012: „Meget mere end museum“. *Den Gamle By [Årbog] 2012*. s. 23-33.
- Rentz, Clarissa A. 2002: „Memories in the Making©: Outcome-based evaluation of an art program for individuals with dementing illnesses“. *American Journal of Alzheimer's Disease & Other Dementias*, vol 17, Issue 3, pp. 175 – 181. DOI: 10.1177/153331750201700310
- Rosenberg, Francesca et al 2009: *Meet Me: Making Art Accessible to People with Dementia*. Museum of Modern Art.
- Rüsen, Jörn 1994: *Historische Orientierung. Über die Arbeit des Geschichtsbewusstseins, sich in die Zeit zurechtzufinden*. Böhlau.
- Sandell, Richard (red.) 2002: *Museums, society, inequality*. Routledge.
- Sandell, Richard og Nigthingale, Eithne (red.) 2012: *Museums, equality, and social justice*. Routledge.
- Sturken, M. 2015: „The 9/11 memorial museum and the remaking of ground zero“. *American Quarterly*, 67, 2, s. 471-490,544. DOI:10.1353/aq.2015.0022
- Subramaniam, Ponnusamy og Woods, Bob 2012: „The impact of individual reminiscence therapy for people with dementia: systematic review“. *Expert review of neurotherapeutics*, 12, 5, s 545 – 555. DOI: 10.1586/ern.12.35
- Sørensen, Nelli Øvre 2016: „Kunst mod ensomhed – på museum“ *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, vol. 12, nr. 4. DOI: 10.18261/issn.1504-3010-2016-04-0
- Sørensen, Nelli Øvre 2017: „Kultur og sundhedsfremme via erindringsworkshops på museum“. *Tidsskrift for omsorgsforskning*, vol. 3, nr. 1, s 40 – 47 DOI: 10.18261/issn.2387-5984-2017-01-07
- Thomsen, Anders Holm 2008a: „Replik til Bernard Eric Jensen“. *Historisk Tidsskrift* 108, 1, s. 263-240.
- Thomsen, Anders Holm 2008b: *Hvem ejer skolefaget Historie? En kritik af overgreb på kulturarv og fagtradition*. Informations Forlag.
- Undervisningsministeriet 1995: *Historie* (Faghæfte ; 4). Undervisningsministeriet, Folkeskoleafdelingen.
- Warring, Anette 1996: „Kollektiv erindring – et brugbart begreb?“. Bernard Eric Jensen, Carsten Tage Nielsen og Torben Weinrich (red.): *Erindringens og glemslens politik*. Roskilde Universitetsforlag.
- Warring, Anette 2011: „Erindring og historiebrug – introduktion til et forskningsfelt“. *temp*, nr. 2 (2011). – S. 6-35

- Webster, Jeffrey Dean et al. 2010: „Mapping the future of reminiscence: a conceptual guide for research and practice“. *Research on aging*, 32, 4, s. 527 – 564. DOI: 10.1177/016402751036412
- Westerhof, Gerben Johan; Bohlmeijer, Ernst og Webster, Jeffrey Dean 2010: „Reminiscence and mental health: a review of recent progress in theory, research and interventions“. *Ageing & Society* 30, s. 697–721. DOI:10.1017/S0144686X09990328
- Weil, Stephen E. 1999: „From Being about Something to Being for Somebody: The Ongoing Transformation of the American Museum“. *Daedalus*, 128, 3, America's Museums (Summer, 1999), pp. 229-258.
- Williams, Paul 2007: *Memorial Museums: The Global Rush to Commemorate Atrocities*. Berg.
- Woodhouse, Amy 2013: „Exploring the impact of participatory arts on older people: What the research literature tells us“. Anna Hansen et al. (red.): *Creativity, Lifelong Learning and the Ageing Population. Fornvårdaren. Nr. 34*. Jamtli Förlag.
- Woods B, et al. 2005: „Reminiscence therapy for dementia“. *Cochrane Database of Systematic Reviews 2005, Issue 2*. Art. No.: CD001120. DOI: 10.1002/14651858.CD001120.pub2
- Yarrow, Alexandra; Clubb, Barbara og Draper, Jennifer-Lynn 2008. „Public libraries, archives and museums: Trends in collaboration and cooperation“. *IFLA Professional Reports*, 108, s. 4-51

Utrykte kilder

Aktiv aldring og kulturarv i voksnes læring. Spørgeskema A – Ledsagende omsorgsgivere, dansk sprogversion. Del af Erasmus + projektet „Active ageing and Heritage in Adult learning“.

Interview gennemført i forbindelse med undersøgelse af erindringsformidling som del af Erasmus + projektet „Active ageing and Heritage in Adult learning“.

De citerede interview er:

- Interview ved erindringsforløb afholdt i Den Gamle By 8. februar 2016.
- Interview ved erindringsforløb afholdt i Den Gamle By 5. april 2016.
- Interview ved erindringsforløb afholdt i Den Gamle By 14. marts 2016.
- Interview ved erindringsforløb afholdt i Den Gamle By 31. marts 2016.

Websteder

<http://www.artscouncil.org.uk/defining-learning> (tilgået 25.02.2018)

http://chnm.gmu.edu/survey/1_3gnrlcon.html (tilgået 25.02.2018)

<https://www.emu.dk/sites/default/files/Historie%20-%20januar%202016.pdf>
(tilgået 26.02.2018)

https://slks.dk/fileadmin/user_upload/Rapport_-_Jeg_har_intet_imod_at_vaere_alene_-_bare_jeg_ikke_havde_mig_selv_at_traekkes_med_-_Kunst_og_humor_som_vej_ud_af_saarbare_aeldres_isolation.pdf (tilgået 28.02.2018)

Tak

Tak til Henning Lindberg, Cecilie Monrad, Hanne Brandt Djupdræt, Line Fogh Sørensen, Christian Rasmussen, Anna Hansen og Mikkel Thelle for kommentarer, sparring og værdifuld gennemlæsning.

English summary

History consciousness at people with dementia Remembrance, well-being and making of identity at museums

This article describe courses with a social and health-oriented purpose at museums where the user group is elderly and it describes the use of history at the processes in these courses. Through observation of person with dementia (PwD) participating in reminiscence courses at the museum Den Gamle By, the article will show that these courses have a positive impact on the person's well-being throughout the course. 90.6 % of PwD expressed / showed positive affect all the time or most of the time. 82,0 % of PwD could maintain sustained attention all the time or most of the time. 84.6 % of PwD showed interest through contact to others all the time or most of the time and 82.9 % of PwD expressed self-esteem in words or in body language all of the time or most of the time. The article use theories of history consciousness and discuss how the PwD's recognizing of autobiographical history gives them an identity.